

ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ

Школьник С.Я.

викладач кафедри фортепіано;

Бешапошникова Т.В.

викладач кафедри фортепіано,

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ПОГЛЯД НА ВИКОРИСТАННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ КАЗОК В. СУХОМЛИНСЬКОГО В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ЗНЗ

Видатне, всесвітньо відоме ім'я В. О. Сухомлинського, Заслуженого вчителя України, відоме як ім'я педагога, який стояв у витоків руху вчителів-новаторів, зробив значний внесок у розвиток вітчизняної педагогіки. Його творчі пошуки були засновані на любові, повазі, незалежності особистості, уваги до дитини, її індивідуальних особливостей та внутрішнього світу. Питання виховання пріоритету загально-людських цінностей знайшло відображення в працях В. О. Сухомлинського «Серце віддаю дітям», «Народження громадянина», «Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості» тощо, де він писав про першорядну роль виховання моральних, естетичних, патріотичних, екологічних поглядів з урахуванням індивідуальних і вікових особливостей дітей, про взаємовідносини сім'ї та школи, про те, що для будь-якої діяльності необхідним є розвиток як розумових, так і фізичних здібностей, про значимість педагогічної майстерності вчителя. Під впливом своїх гуманістичних ідей В. О. Сухомлинський сформував аспекти особистісно-орієнтовного підходу до виховання дітей, де в процесі навчання і виховання максимально задіяні механізми функціонування школяра, а саме: мотивація дій, самооцінка, суб'єктивний досвід, ціннісні орієнтири. Відправною точкою педагогічного світогляду В. Сухомлинського було завдання виховання в дитини особистого відношення до навколишнього світу, розуміння своєї справи, відповідальності перед рідними, товаришами, суспільством і, що головне, перед власною совістю. Метою навчання має бути не тільки планування загальної, єдиної і обов'язкової для всіх лінії психічного розвитку, а й допомога кожній дитині, з урахуванням вже існуючого в неї досвіду, удосконалювати свої індивідуальні здібності, розвиватися як творча особливість.

Багато видатних письменників, філософів, педагогів-новаторів недалекого минулого, таких як К. Ушинський, С. Русова, Л. Українка, А. Макаренко, Л. Толстой, Г. Сковорода зверталися до теми морально-естетичного виховання дітей та молоді. Вся їхня праця була спрямована на навчально-виховний процес, передачу основних морально-етичних принципів підростаючому поколінню. А. Макаренко приділяв виключне значення для

розвитку особистості дитячим рокам, які передумовлюють майбутнє людини. Він вважав, що правильний шлях виховання не є в тому, щоби виправляти помилки, які були зроблені в ранньому дитинстві, а в тому, щоби їх не допускати. Глибоко правий був великий письменник і педагог Л. Толстой, стверджуючи, що від народження до п'ятирічного віку дитина бере з навколишнього світу більше для свого розуму почуттів, волі, характеру, ніж від п'ятирічного віку до кінця свого життя. В творах Г. Сковороди – байках, притчах, віршах – однією з провідних є тема виховання молоді та самовдосконалення особистості. Донести свої виховні умовиводи він доручає тваринам – байки «Орел та Черепаха», «Мурашка та Свиня», «Олениця та Кабан». Г. Сковорода називав байку «мудрою іграшкою, яка приховує в собі силу». В. Сухомлинський окрім того, що був педагогом, вченим, ще був і письменником. Його перу належать біля 500 статей, 1500 казок, вірші, багато оповідань та легенд. Великий казкар і фантазер Джанні Родарі казав, що якщо хочеш навчити думати, то, перш за все, навчи придумувати. В. Сухомлинський науково обґрунтував визначну роль казки для дітей. Його художні твори для молодших школярів закликають до аналізу вчинків літературних героїв, до певних висновків, викликають бажання наслідувати їм, або, якщо герої негативні, робити навпаки. Ці маленькі оповідки надають велику допомогу вчителю при проведенні виховних заходів, формуючи поняття «добро» і «лихо». В казках В. Сухомлинського йдеться про співчуття («У кого радість, а в кого й горе»), хоробрість («Як Миколка став хоробрим», «Не боюся ні блискавки, ні грому»), любов до матері («Гавеня і соловей»), доброту («Чому голуби до Олега прилетіли»), вдячність («Навіщо кажуть дякую»), працелюбність («Він став трудівником»), увічливість («До діда Федора по лопату»), любов до Батьківщини («Журавль і Папуга»), висміюються лінощі («Лисиччук-першокласник», «Мурашка-мандрівниця»), брутальність та неповага до старших («Хлопці розважаються») тощо. Ці казки спрямовані на формування правильного життєрозуміння, тут протиставлені різні якості, властивості людини, що приводять до певних життєвих обставин, впливають на її долю в цілому. Виховання красою природи – педагогічна константа В. Сухомлинського – свідчить про його глибинну українськість. Він розробив комплексну естетичну програму «Виховання красою». В своїх працях В. Сухомлинський писав, що світ, який оточує дитину, це, перш за все, світ природи з безмежним багатством явищ, з невичерпною красою. Окрім цього, розуміння краси природи – поштовх до поетичної творчості, в тому числі і до створення казок. Важливим засобом морального виховання людини В. Сухомлинський вважав музику. Він писав, що музика є найчудодійнішим, тонким засобом залучення до добра, краси і людяності, вона відкриває дітям очі на красу природи, моральних відносин.

Ігрові технології сучасного виховання передбачають моделювання конфліктної або проблематичної ситуації, на прикладі якої закріплюються навички прийняття самостійного рішення, виконання певної соціальної ролі. Тому ще більший вплив на дитячий розум матимуть казки В. Сухомлинського, якщо діти самі братимуть участь у їхньому опрацюванні. З цією метою авторами С. Школьнік та Н. Келіною було створено методичний

посібник «Уроки Сухомлинського. Музичні інсценівки за мотивами казок» (Харків, вид. «Ранок», 2009 р.). У своєму відгуку до цієї книги Ольга Сухомлинська, дочка педагога, написала: «З виданням книги «Музичні інсценівки за мотивами казок Сухомлинського» світ казок Василя Олександровича отримує своє друге життя – життя в музиці, пісні, танці. Її зміст урізноманітнює, збагачує, естетизує впливи на дітей, сприяє розвитку їх індивідуальності та творчості». Автори посібника керувалися принципом збереження ідеї казки та основного тексту в прозі, який надано в дещо скороченому вигляді; також не змінювалась кількість діючих персонажів, їх характеристики та дії. Автори додали в казки інсценізацію з власними віршами та музикою, міні-сюжет, діалоги, пісні. Новий підхід до використання в начально-виховній роботі казок В. Сухомлинського вбачається передусім у введенні до педагогічного арсеналу художньо-естетичних засобів впливу, а саме: поетичної мови та широкого спектру засобів музичної виразності в поєднанні з безпосередньою участю самих дітей в дії. Музика в інсценівках – не просто супровід до текстів, це важливий елемент до створення художнього образу, це музична характеристика героїв. В більшості відібраних до збірки казок, навпаки, мораль не проголошується як настанова, а створюється ситуація-висновок, де кожний самотужки має зробити умовивід. Відомо, що використання текстової і, ще краще, віршованої основи творів в ігровому вигляді, є запорукою активного сприймання та міцного запам'ятовування дітьми. Тому діти, якщо і не ідеально виконають роль у казці-інсценівці з точки зору театралізації, то вже напевно знатимуть зміст казки і, вірогідно, мимоволі підпадуть під її благодійний виховний вплив.

Проблему використання нетрадиційної форми роботи та оригінального навчального матеріалу за творами В. Сухомлинського в роботі вчителя можна розв'язати по-різному. Найдоступнішим є введення її до позакласної та гурткової роботи. Кожна казка-інсценівка, керована ведучим, має декілька музичних номерів, вплетених у дію, пісні та музику для руху, або танець, або музику-характеристику певного явища природи, настрою. Ведучому надана роль автора-оповідача, що не тільки пояснює присутнім, що відбувається, а й веде дію, викликає учасників та координує весь виступ, створюючи відповідний темпоритм як у справжній міні-виставі. Жанр музичної казки-інсценівки має певну лаконічність, займає час «звучання» не більше однієї середньої пісні. Акторські та організаторські здібності вчителя музичного мистецтва стануть у нагоді до ролі ведучого в казках-інсценівках, вони часто є запорукою не тільки гарного виступу, а й успішного досягнення багатьох педагогічних та естетико-виховних цілей.

Педагогічна спадщина В. Сухомлинського актуальна і сьогодні. Його лейтмотивом був вислів, що казка – це крила для злету творчості, це вітер, що роздмухує вогник дитячої думки і мовлення. Без казки, без гри уявлення дитина не може жити. Без казки навколишній світ перетворюється для неї в красиву, але ж намальовану на холсті картину, казка примушує цю картину ожити. Сучасні педагоги наслідують ідеї В. О. Сухомлинського, який стверджував, що педагогіка майбутнього – це педагогіка Любові, Добра і

Краси. Пізнати і розкрити духовний світ дитини, допомогти їй зорієнтуватися в багатогранному світі, сформуванати її світогляд і має казка.

Список використаних джерел:

1. Лушников А. М. История педагогики / А. М. Лушников. – Екатеринбург, 1994. – 368 с.
2. Сериков В. В. Личностный подход в образовании: концепция и технология / В. В. Сериков.–Волгоград, гос. пед. ун-т, 1994. – 150 с.
3. Сухомлинський В. О. Вічна тополя / В. О. Сухомлинський. – К: Генеза, 2003. – 272 с.
4. Сухомлинский В. О. Сердце отдаю детям / В. О. Сухомлинский.– К: Радянська школа, 1973. – 288 с.
5. Сухомлинский В. О. Проблемы воспитания всесторонне развитой личности. История педагогики в России / В. О. Сухомлинский. – М., 1999. – 373 с.
6. Школьник С. Я. Уроки Сухомлинського. Музичні інсценівки за мотивами казок / С. Я. Школьник, Н. Л. Келіна. – Харків: Вид-во Ранок, 2009. – 62 с.